

ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ

Всеукраїнська науково-практична конференція “Конфесійне багатоманіття України

в контексті духовного і національного відродження”: ТДТУ ім. І. Пулюя. –
27 квітня 2007 р.

Організаторами конференції стали: Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України, Тернопільська обласна адміністрація, Тернопільський осередок Української асоціації релігієзнавців та Тернопільський державний технічний університет ім. І. Пулюя.

З вітальним словом до учасників конференції звернулися представники обласної адміністрації, міської ради і в. о. проректора з наукової роботи Тернопільського державного технічного університету ім. Івана Пулюя, доктор технічних наук, професор Роман Михайлович Рогатинський.

На пленарному засіданні виступили провідні релігієзнавці НАН України.

Так, професор, доктор філософських наук, заступник директора – керівник Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України, президент Української асоціації релігієзнавців Анатолій Колодний у доповіді “Релігійне життя України в його виявах і проблемах” зазначив, що будь-які прояви самостійної національної свідомості українців жорстоко переслідувалися Російською імперією, а згодом – комуністичною владою. Про себе, як про реальну демократичну державу, Україна заявила у 2004-2005 рр. під час Помаранчевої революції. Загалом світ дуже мало знає про Україну, та ще менше – про її релігійну історію. Він і донині її ототожнює із Росією, не знаючи і тим більше не усвідомлюючи, скільки лиха завдала Росія українському народові, його Церквам, українській культурі і духовності повсюдним запровадженням московсько-шовіністичного православ'я. І цей процес, на жаль, триває. Підтвердженням цього є ставлення і позиція Президента Росії В. Путіна до т. зв. Української Православної Церкви, котру він доречно назвав “Російською Православною церквою в Україні”.

Далі А. Колодний наголосив на складності, наповненості та одночасно невизначеності релігійного життя в сучасній Україні. Сюди входить: геополітична криза сучасного православ'я в Україні, яке поділене на три самостійні та водночас ворогуючі між собою Церкви; різноманітні конфліктні ситуації в релігійно-церковному комплексі, що дискредитує роль і значення релігійного чинника в суспільно-демократичному просторі; втрата православними Церквами провідної ролі у житті колись майже повністю православної України перед католицькими і протестантськими Церквами; втручання у духовне відродження українського народу іноземних духовних центрів; протистояння між традиційними для України конфесіями і нетрадиційними; поява (біля 30 %) позаконфесійних віруючих у контексті релігійності особи, а звідси й суспільства.

Професор А. Колодний у своїй доповіді, спираючись на вищесказане, доходить висновку, що: “Релігійно-церковне життя в Україні загалом (хіба що за винятком католицьких і деяких протестантських течій) характеризує глибока криза”.

Сучасний молодий віруючий в Україні вже не задовольняється і не вважає самодостатніми для нього ті релігії, які акцентуються лише на обрядовості, аспектах гріховної природи людини та есхатології. Релігії повинні повернутися обличчям до реального суспільства і реальної особи. Не особа для Церкви, а Церква для особи і не лише в контексті спасіння душі її, але осуспільнення церковно-релігійного життя. Щоб різноконфесійні спільноти України не діяли самоізолювано від інших і загалом від суспільства.

Петро Яроцький, доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України у своїй доповіді “Конфесійне різноманіття в Україні: стан, тенденції роз-

витуку” акцентував увагу на значних змінах, що відбулися в конфесійному житті незалежної України. Так, наприклад, УГКЦ, яка була найвпливовішою Церквою у західних областях України та на Закарпатті до її заборони радянською владою відповідно у 1946 і 1949 рр., відродившись у незалежній Україні, втратила в цих регіонах монопольне становище і налічує нині 60 % від усіх тут діючих парохій (близько 40 % парохій належать православним). Окрім того, греко-католики Закарпаття підпорядковані не УГКЦ, очолюваною кардиналом Любомиром Гузаром, а спеціально утвореній Ватиканом Апостольській адміністрації.

Втрапивши монопольне становище в Галичині, УГКЦ поширюється на терени Великої України, хоч налічує тут поки що ледве 100 парохій.

Активно розширює свою географію римо-католицизм. Якщо наприкінці 1980-х рр. в Україні налічувалося понад 80 парохій РКЦ, то станом на 1 січня 2007 р. їх є 900, тобто в 11 разів більше. Концентрація парохій РКЦ має три великі конклави: 180 парохій у Західній Україні; 80 – на Закарпатті (угорські римо-католики); біля 400 парохій етнічних поляків у Житомирській, Вінницькій і Хмельницькій областях. Характерним для РКЦ в Україні є те, що із 500 священників – 260 (іноземці), які прибули із Польщі, так само як і римо-католицькі чернечі ордени, згромадження, центри, місії. Найявністю в Україні 13 монастирів із 615 членами чернецтва сприяє просуванню РКЦ на схід і південь України.

Протестантські конфесії в сучасній Україні – п’ятдесятники (ХВЕ), баптисти (ЄХБ), адвентисти (АСД) – досягли високого рівня церковної інституалізації. Вони мають ґрунтовно збудоване теоретичне богослов’я, хіротонізовану ієрархію, ефективну систему підготовки священнослужителів, комплексні релігійні центри. Акцент їхньої евангелізаційної роботи спрямований на дітей, підлітків, молодь, групи ризику та національну меншину. Досить важливе місце у них посідає соціогуманітарна діяльність, яка коїгує “вертикальне богослов’я” у бік його “горизонталізації”, тобто зміщення акцентів з культурної практики на соціогуманітарну сферу.

Пізнюпротестантські церкви, зазначив професор П. Яроцький, все більше позиціонують себе як українські, патріотичні, екуменічні. Вони сприяють утворенню конфесійної рівноваги і толерантності в українському суспільстві.

Доктор філософських наук, провідний науковий співробітник Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України, радник Секретаріату Президента з релігійних питань Олександр Саган у доповіді “Формування та особливості розвитку Українського православ’я” розкривав цю тему крізь призму “народного християнства” (за М. Грушевським) і “двовір’ям” (за митрополитом Іларіоном (Огієнком)). На думку останнього, Українське православ’я – це явище, сформоване не лише зовнішнім впливом, а є передовсім закономірним результатом політичного, економічного, духовного розвитку українського народу.

За радянських часів проблема Українського православ’я ототожнювалась із “проявами українського буржуазного націоналізму”, тому була забороненою. Та з відродженням України та появою УАПЦ і УПЦ Київського патріархату проблематика Українського православ’я актуалізується.

Українське православ’я, окреслив О. Саган, – це сформовані на основі особливостей національної духовності, передуючих релігійних традицій українського етносу, його історичного буття і самобутньої культури і ввібрані у ролі ідентифікаторів його духовності християнське віровчення і культ, організація церковного життя. Специфіка Українського православ’я проявлялася насамперед в самобутності організації обрядово-культуової сфери, мистецького оформлення церковно-релігійного життя, а також оригінальному прочитанні деяких канонічних основ християнського вчення.

Кандидат філософських наук, доцент, завідувач відділу гуманітарної політики Національного Інституту стратегічних досліджень Сергій Здіорук у доповіді “Роль національної ідеї та гуманістичних засад віровчень у процесах духовного та національного поступу в Україні” аналізував вплив Російської Православної Церкви на релігійну життєдіяльність, та, зрештою, безпеку України, розглядаючи фундаментальний документ “Основи соціальної концепції Російської Православної Церкви”, який було затверджено на Ювілейному архієрейському соборі РПЦ у серпні 2000 року.

Цей документ містить базові положення вчення РПЦ з питань церковно-державних відносин і низку сучасних суспільно-важливих проблем та відтворює офіційну позицію Московського патріархату у сфері взаємовідносин з державою та світським суспільством.

Цей документ є обов’язковим для вивчення всіма священнослужителями і мирянами РПЦ.

Він також відкритий для постійних доповнень залежно від державно-суспільних обставин. Він враховує каузальстику ХХ ст. і водночас несе стратегічний зміст позиції РПЦ у світі, при безпосередньому синтезі із політикою Російської держави, яка прагне до відродження минулої імперської могутності та проголосила курс на “собираніе русских народов”, розсіяних по всьому світі. І, власне, духовне підґрунтя цього процесу повинна забезпечувати РПЦ.

У цьому контексті Україна розглядається як “канонічні володіння” РПЦ. Цю ідею підтримують й владні структури Росії. Впливову присутність осередків РПЦ на пострадянському просторі вони прагнуть використати для зцілення політичних та економічних позицій РФ у зазначеному регіоні, в нашому випадку в Україні. Тобто, співдружність країн СНД збігається з межами (за винятком Туркменістану і Грузії) “канонічної” території Московського патріархату. Як відомо, СНД для Росії – один із головних зовнішньополітичних пріоритетів. У зв’язку з цим гасло: “Незалежна Українська Держава – незалежна Українська Церква” набуває актуальності, бо виступає чинником національної самоідентифікації українського народу, духовною основою української нації. Тому проблема конституювання Української Помісної Православної Церкви та здобуття нею повної канонічної незалежності є одним з ключових стратегічних перспектив українського суспільства. Однак об’єднанню православних в Україні противиться Московська патріархія, яка впродовж 15 років зволікає з наданням автокефалії УПЦ. З цього випливає, що Московський патріархат визнає за собою право втручатися у внутрішні справи незалежних держав; подібно, як влада нинішньої Росії. РПЦ не тільки з політичних інтересів невігідно випускати зі своїх лещат УПЦ, бо хоч територія України майже в 30 разів менша, ніж територія Росії, але має більше православних парохій, ніж уся Російська Федерація. Окрім того, українська паства значно багатша і щедріша від російської та й темпи приросту релігійних громад в Україні трохи вищі. Тож РПЦ не може дозволити собі втратити переважну частину своїх прибутків. А якби УПЦ відділилася від Московського патріархату, то кардинально змінилася б уся геоконфесійна ситуація.

Тому-то до того часу, зазначив С. Здіорук, поки РПЦ матиме можливість за допо-

могою своєї УПЦ МП суттєво впливати на духовне і політичне життя України, не уникнути таких негативних тенденцій для українського суспільства, як: протидія євроінтеграційній політиці; заперечення конституювання Української Помісної Православної Церкви; посилення політизації релігійного середовища; нівелювання здобутків демократичного поступу тощо. Запобігти реалізації цих загрозливих для національної безпеки явищ можна лише єдиним способом – у вияві владних структурами (як виконавчими, так і законодавчими), принципово державницької позиції щодо захисту національних інтересів України у релігійній сфері.

Доктор філософських наук, професор, завідувач відділу проблем релігійних процесів в Україні Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України Людмила Филипович у доповіді “Роль нетрадиційних релігійних течій в самоідентифікації українського народу” акцентувала увагу на впливові нових релігійних течій (НРТ) на релігійну ситуацію в Україні на тому, наскільки вони сприяють національному відродженню України та чи відіграють роль і яку в ідентифікаційних пошуках сучасної України. Л. Филипович стверджувала, що НРТ не стільки руйнують, скільки сприяють будівництву нових чи відновленню традиційних ідентичностей українців.

Використовуючи чужий, переважно американський досвід, НРТ, адаптуючись до української реальності, прагнуть враховувати історичний, культурний та національний контекст у своїй проповідницькій та місіонерській діяльності. Але в українській діяльності традиційні Церкви солідаризуються (чи не в єдиному) у боротьбі проти НРТ, зробивши цю боротьбу ледь не загальнонаціональним завданням. А це змусить НРТ до ще більшої ізоляції, по суті, до катакомбного сектанства.

І хоч принцип плюралізму створює умови вільного вибору релігії, але ці умови не рівні для традиційних і нових релігій. Бо перші підтримуються владою, особливо місцевою, а більшість НРТ – іншими державами.

І хоч НРТ утвердили повагу до прав людини на особистий вибір, проте у них відсутній баланс, рівновага інтересів особи і спільноти (суспільства), що веде до нехтування загальнонаціональних інтересів.

Генеральний Секретар Української Асоціації релігійної свободи Петро Гануліч у доповіді “Умови зростання релігійного чинника

в світській Україні” зосередив увагу на демократичному розвитку релігій у нашій поліконфесійній державі. Він зазначив, що в Україні нині зареєстровано близько 150 конфесій і припустив, що стільки само може існувати незаявлених і незареєстрованих. Але при цьому немає деномінації, яка б охоплювала хоча б 10 % населення країни і тільки 60,2 % респондентів у 2002 р. визнали себе віруючими. Найбільше число практикуючих віруючих є серед греко-католиків, а номінальних – найбільше належних до УПЦ МП. Водночас лише 8 конфесій мають більше однієї тисячі громад. Українська держава заохочує зростання духовності, використовуючи релігійний компонент у всіх сферах суспільного життя на засадах того, що: Україна є світською державою; жодна релігія не може визнаватися державною; влада і законодавча база гарантують здійснення права на свободу совісті; держава є нейтральною у справах релігії та віросповідання; держава забезпечує світський характер діяльності державної та місцевої влади в релігійних питаннях.

Після пленарного засідання і окремих повідомлень доповідачів тривали дискусії.

Незважаючи на космополітизм християнства, універсальні ознаки суспільної свідомості, як зазначив доцент ТДТУ ім. І. Пулюя Я. Стоцький, необхідно пам’ятати, що головним компонентом суспільної свідомості є свідомість релігійна, а в українському контексті вона повинна мати наповнення свідомістю патріотичною. Бо, власне, це гармонізує національні і релігійні почуття. Без цієї гармонії, як особливої української симфонії, національну ідею не збудувати. Нація, як і особистість, повинна самоусвідомлюватися на основі історизму свого менталітету, національного “Я” через власні компоненти мозаїки вірувань, обрядів, традицій, набутих ціннісних орієнтирів. Досягнення Україною незалежності, її визнання міжнародним співтовариством створює сприятливі умови для всебічного розвитку української нації і народу України.

Ярослав Стоцький

“Українська державницька ідея”: “круглий стіл”, лекції, зустрічі // Всеукраїнський науковий журнал “Мандрівець”. – 20–22 травня 2007 р.

У межах святкування Шевченківських днів у Тернопільській області пройшла програма заходів “Українська державницька ідея”, що тривала з 20 по 22 травня цього року за участю відомого культуролога, головного редактора журналу “Український світ” Олександра Шокала. Головним організатором циклу заходів став Всеукраїнський науковий журнал “Мандрівець”. Програма передбачала обговорення основних засад концепції Української державницької ідеї на основі презентованих книг: Українська державницька ідея: Антол. політ. традиціоналізму / Укладання й передм.: О. Шокало, Я. Орос; Біограф. довідки: О. Шокало. – Київ, 2007 та Пантелеймон Куліш “Повість про Український народ; Моє киття; Хутірська філософія і віддалена од світу поезія” / Упорядкув., передм, пер., прим. О. Шокало. – Київ: Ред. журналу “Український світ”, 2005. – 384 с.: портр., іл.

Презентація програми заходів “Українська державницька ідея” відбулася відразу після укладання квітів до пам’ятника Великого Пророка України Тараса Шевченка на Тернопільському обласному державному радіо (головний редактор Богдан Пекисевич). Тут головні редактори журналів “Український світ” і “Мандрівець” представили програму заходів та обговорили сутність та їх змістовне наповнення.

Круглий стіл “Українська державницька ідея: теорія і практика”, що відбувся у світлиці обласної бібліотеки для молоді засвідчив актуальність даної проблеми. Основними питаннями дискусій стали: 1) витоки української державницької ідеї; 2) класика української державницької ідеології; 3) основні напрямки розвитку українського державотворення.

Учасники круглого столу, науковці, представники громадських організацій (товариство “Просвіта”, “Наша Україна – Тернопільщина” тощо), засоби масової інформації, студентська та учнівська молодь з цікавістю та захопленням слухали про творчі напрацювання Олександра Шокала. В ході обговорення директор бібліотеки Мирослава Хмурич розповіла про отриманість і доречність таких заходів, особливо для учнівської та студентської молоді. Голова Тернопільського міського товариства “Просвіта” Дарія Чубата поділилася своїми враженнями від круглого столу та про виховне і розвиваюче значення виголошених тез.